

JOURNAL OF ART, CULTURE AND MEDIA STUDIES

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

MODERN METHODS OF FORMING, PRESERVING AND PROCESSING LIBRARY AND INFORMATION RESOURCES

Bozorova Lolaxon Abjabbarovna

Head of the Collection Development, Preservation and Processing Service
Namangan District Information and Library Center

Abstract

The article provides a scientific and theoretical analysis of modern methods of forming, storing and processing information-library funds. The legal foundations of collection development, the institution of legal deposit, the significance of digitization, automated library information systems, RFID, cloud technologies and artificial intelligence capabilities are revealed. Mechanisms for ensuring the integrity of collections, long-term preservation and prompt user services are highlighted in the context of reforms being implemented in the Republic of Uzbekistan.

Keywords

information-library fund, collection development, digitization, electronic catalogue, automation, preservation, processing, RFID, cloud technologies.

AXBOROT-KUTUBXONA FONDLARINI SHAKLLANTIRISH, SAQLASH VA ULARGA ISHLOV BERISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Namangan tuman Axborot-kutubxona markazi Fondlarni to'ldirish,
saqlash va ularga ishlov berish xizmati rahbari

Bozorova Lolaxon Abjabbarovna

Annotatsiya. Maqolada axborot-kutubxona fondlarini

shakllantirish, saqlash va ularga ishlov berishning zamonaviy usullari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Fondni jamlashning huquqiy asoslari, majburiy nusxa instituti, raqamlashtirish, avtomatlashtirilgan kutubxona-axborot tizimlari, RFID, bulutli texnologiyalar va sun'iy intellekt imkoniyatlarining ahamiyati ochib beriladi.

JOURNAL OF ART, CULTURE AND MEDIA STUDIES

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlar kontekstida fondlarning butligini ta’minlash, uzoq muddatli saqlash va foydalanuvchilarga tezkor xizmat ko‘rsatish mexanizmlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: axborot-kutubxona fondi, fondni shakllantirish, raqamlashtirish, elektron katalog, avtomatlashtirish, saqlash, ishlov berish, RFID, bulutli texnologiyalar.

Axborot-kutubxona fondlari jamiyatning intellektual, madaniy va ilmiy salohiyatini aks ettiruvchi tizimlashtirilgan resurslar majmui sifatida axborot-kutubxona muassasalarining asosiy o‘zagidir. Fondni shakllantirish uzluksiz jarayon bo‘lib, u kutubxona maqsadlari va vazifalariga muvofiq jamlash, hisobga olish, ishlov berish, joylashtirish va saqlash orqali amalga oshiriladi. O‘zbekiston Respublikasining “Axborot-kutubxona faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni hamda Prezidentning 2019-yil 7-iyundagi PQ-4354-son qarori asosida fondlarni to‘ldirish, saqlash va ulardan foydalanishning huquqiy-meyyoriy asoslari mustahkamlandi. Fondni shakllantirish jarayoni avvalo fond obrazini yoki modelini aniqlashdan boshlanadi va foydalanuvchilarning axborot ehtiyojlarini hisobga olgan holda mavzuli-tipologik reja asosida olib boriladi. Jamlash manbalari sifatida nashrlarning bepul va pullik majburiy nusxasi, obuna, nashriyotlar va kitob do‘konlari orqali sotib olish, tashkilotlar va jismoniy shaxslardan hadya olish, shuningdek xalqaro va milliy ayirboshlash xizmatlari muhim ahamiyat kasb etadi. Majburiy nusxa instituti milliy matbuotning to‘liqligini ta’minlashda alohida rol o‘ynaydi va doimiy saqlash sharti bilan inventar raqami berilgan holda hisobga olinadi. Yangi kelib tushgan resurslarga ishlov berish jarayoni bir qancha bosqichlardan iborat: qabul qilish va shtempellash, umumiy va yakka tartibda hisobga olish (jamlanma hisobga olish kitobi, inventar kitobi), bibliografik tavsiflash, klassifikatsiya (UDK yoki BBK asosida), predmetizatsiya, texnikaviy ishlov berish (shifr qo‘yish, kitob formulyarini rasmiylashtirish, cho‘ntakcha yopishtirish) va polkalarga joylashtirish. Zamonaviy sharoitda ushbu jarayonlar avtomatlashtirilgan

JOURNAL OF ART, CULTURE AND MEDIA STUDIES

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

kutubxona-axborot tizimlari yordamida amalga oshirilmoqda. Elektron kataloglar, MARC21 va RDA standartlariga asoslangan metadata yozuvlari, shuningdek shtrix-kod va RFID texnologiyalari resurslarni tezkor identifikatsiya qilish, inventarizatsiya o'tkazish va fond harakatini real vaqt rejimida monitoring qilish imkonini beradi. RFID teglar kitoblarning avtomatik skanerlashini, ochiq fond sharoitida himoyani va foydalanuvchilarning mustaqil o'z-o'ziga xizmat ko'rsatishini ta'minlaydi.

Fondlarni saqlash masalasi fizik-kimyoviy, biologik va ijtimoiy omillarni hisobga olgan holda tashkil etiladi. Harorat, namlik, yorug'lik va havo almashinuvi me'yorlariga rioya qilish, entomologik va mikologik nazorat, shikastlangan hujjatlarni izolyatsiya qilish va restavratsiya qilish, shuningdek dezinfeksiya ishlari fondning uzoq muddatli butligini ta'minlaydi. Noyob, nodir va qadimiy resurslar uchun alohida saqlash rejimlari belgilangan bo'lib, ularni tekshirish muddatlari fond hajmi va qimmatligiga qarab differentsiallashtirilgan. Zamonaviy yondashuvlar doirasida an'anaviy saqlash bilan bir qatorda raqamlashtirish strategik ahamiyat kasb etmoqda. Bosma nashrlarni yuqori sifatli skanerlash, OCR texnologiyalari yordamida matnni tanib olish va raqamli nusxalarni yaratish orqali original hujjatlarning eskirishi oldi olinadi, shu bilan birga resurslarga masofaviy kirish imkoniyati kengaytiriladi. Raqamli resurslarni saqlashda bit-level preservation, migratsiya, emulyatsiya usullari, bulutli infratuzilmalar va taqsimlangan saqlash tizimlari qo'llaniladi. Axborot xavfsizligi, shifrlash va autentifikatsiya mexanizmlari raqamli fondlarning himoyasini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Sun'iy intellekt va mashinani o'qitish texnologiyalari fondlarni ishlov berish va boshqarishda yangi imkoniyatlar ochmoqda. Intellektual qidiruv tizimlari, foydalanuvchi so'rovlarini tahlil qilish asosida tavsiya mexanizmlari, avtomatik klassifikatsiya va metadata generatsiyasi jarayonlarni sezilarli darajada tezlashtiradi va aniqlikni oshiradi. Bulutli texnologiyalar katta hajmdagi ma'lumotlarni markazlashtirilgan holda saqlash, turli muassasalar o'rtasida resurs almashinuvini yo'lga qo'yish va global axborot

JOURNAL OF ART, CULTURE AND MEDIA STUDIES

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

tarmoqlariga integratsiyani ta'minlaydi. O'zbekiston Milliy kutubxonasi va oliy ta'lim muassasalari axborot-resurs markazlarida joriy etilayotgan elektron kutubxonalar, to'liq matnli bazalar va milliy raqamli kontent yaratish loyihalari ushbu tendensiyalarning amaliy ifodasidir. Fondlarni samarali boshqarish foydalanuvchi ehtiyojlarini doimiy o'rganish, statistik tahlil va fondni optimallashtirishni talab etadi. Ehtiyojlarga mos kelmaydigan, eskirgan yoki takroriy resurslarni hisobdan chiqarish, zahira fondlarini shakllantirish va depozitar saqlash tizimini rivojlantirish fondning sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kadrlar malakasini oshirish, restavratorlarni tayyorlash va zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish fondlarning barqaror rivojlanishining muhim shartidir. Raqamli transformatsiya sharoitida axborot-kutubxona fondlari an'anaviy kitob saqlash joyidan dinamik axborot markaziga aylanmoqda. Bu jarayon milliy madaniy merosni asrash, foydalanuvchilarga tezkor va sifatli xizmat ko'rsatish hamda global axborot makoniga integratsiyalashuvni ta'minlashga qaratilgan. Kelgusida sun'iy intellekt, blokcheyn asosidagi autentifikatsiya va ilg'or saqlash texnologiyalarining keng joriy etilishi fondlarni shakllantirish, saqlash va ishlov berish samaradorligini yanada oshirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ganiyeva B.I. Axborot-kutubxona katalogi va fondi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017. – 212 b.
2. O'zbekiston Respublikasining "Axborot-kutubxona faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 2011-yil 13-aprel, O'RQ-280-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi aholisiga axborot-kutubxona xizmati ko'rsatishni yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 2019-yil 7-iyundagi PQ-4354-son qarori.
4. Axborot-kutubxona muassasalarida axborot-kutubxona resurslarini hisobga olish, fondlarni saqlash va hisobdan chiqarishni tartibga solish to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlar to'plami (Vazirlar Mahkamasi qarorlari va yo'riqnomalari asosida).
5. Qalbaeva Z.N. Axborot-kutubxona fondining o'ziga xos belgi va xususiyatlari // Ilmiy maqolalar to'plami. – 2024.

